

باسيڭى كورت سەبارەت بە :

پۆمانى

دیدارى بەرە بەیان !

رەشاد - مستەفا سولتانی

بیستی ئۆکتوبرى ۲۰۱۵

پۆمان نوسی روسى شولوخوف دەلیت :

نەمدەویست قارەمانى داستانەكەم بكوژریت و، كاتیک گیانی لە دەست دا،
خۆم (نووسەر) دەستم بە گریان کرد .

دیدارى بەرە بەیان ناوی پۆمانیكى تازهیه ، كه پیزدار : كاك "ئەحمەدى
بارامى " نوسیویه و بلاو بوەتەوه . نووسەر زەحمەتى زۆرى كیشاوه و خۆى
بو هیلاک کردوو و ، بەرەمەكەى لە گەل بیری نوئەلشیلراون .
كۆدەكانى بیر کردنەوهى نووسەر بە زمانى زگماكى دارپیزراوه . نووسەر
پیشمەرگەیهكى دلسۆز، ساكار، پاك ، بئى فیز و نەفسبەرز بووه . ئەم
پۆمانە كارەساتە خویناویەكان ، شكستەكان، سەرکەوتنەكان و دەورى
تاقمى مفته خۆر، سیخوړ و شوڤارهكانى كوردستان، لە سەر بناغەى ریزه

پېوانه يه ک باس دهکات . رۆمانه که سه رجه م ۲۸۸ لاپه ريه و ، به بيرمه ند و چيرپوک نووسى پايه به رزي کورد ريزدار: "حه سه ني قزلجى" پيشکesh کراوه . ئەم رۆمانه له کاتيکدا نوسراوه که ميژووى کورد ، خالى له خاله کاني وه رچه رخاني خوئ ده پيويت !

رۆمانه که بو من زور تامه زرو و له سه ر دلان بوو . نووسيني رومان له لايه ن نووسه راني کورده وه ، جگه له چه ندکه سيک ، له کلتورى کومه لايه تي ئيمه دا باو نيه . ئەزموني ئەم بواره هه ندئ به ليلى ديته به ر چاو و ، ئاستيکى به رزي نيه و تا راده يه ک نه يتوانيوه گرفت و کوسپه کان بن که ن بکات و سه ر له نيو ئەده بياتي نه ته وه کاني تر به رز کاته وه . مروقي هوشيار و ويجدان زيندوو ، هه ست به م بوشاييه دهکات . ئەوه نده بيرمه ندان ، نوسه ران و پروناکبيران له مه يداني هه لبه ست وشيعردا کاريان کردوو و به ره مه يان خولقاندوو ، له بواري شانو ، په خشان و رۆماندا کارىکى زور و به ر چاو نه کراوه . پيم وايه ئەم رۆمانه يه که مين نووسيني کاک ئەحمه د به هرامى دابيت . نووسه ر به تايبه ت هه رگيز خوئ له داوى ديارده ي ره شي حيزبايه تي توخ و به رته سک نه خستوه و ، قه له مى تاو داوه و خامه که ي نه ترساوه و ، ئەم هه لويسته جوانه ي ، پالنه ريکى چاک بو نووسيني رۆمانه که بووه .

هه لسه نگاندى من ، هه رگيز له نيوان ره خنه و رووخاندا جيگاي نابيته وه . ئەگه رجي راسته وخو به ره و چه مک و نرخى هونه ري شو ر بومه ته وه ، و ئەگه ر له هه مان کاتدا خاله کزه کانم به ر چاو که وتبيت ، ئماژه م پي کردوو و هه ر گيز مه به ستم که مرپزي به نووسه ر نه بووه . ئەم ديارده يه ش ره نگه ريزه يش بيت . و خو م له پيشداورى پيشوه خت پاراستوه ، بويه ميتودلوژى و کاتگورى رۆمانه که م مه به ست بووه . ولي ره دا گرد و کوپه کى وردم سه باره ت به ناوه رپوکی رۆمانه که کردوو . هه لويستى

داگیرکه‌ران سه‌بارت به ئەدهبیاتی کورد یهک جوهره و ژهره و تالاو له قه‌له‌میان، می‌شکیان و دەمیان دێته خواره‌وه . حکومه‌تی باشوری کوردستان هیشتا نه‌یتوانیوه ، ئورگانیک دامه‌زرینی‌ت که به‌رپرسی زمان و ئەدهبیاتی کوردی بێت . ئەگەر چی ئیستا به ناو ئاکادیمیای کوردستان ؟ هه‌یه ئەمما به راستی گالته‌جارپکه و هه‌ر له داهوڵ ده‌چیت ، که مایه‌ی ناومیدی، پرسیوایی و شه‌رمه‌زاریه .

زمان و ئەدهبیات :

میلان کوندی‌را ۱۹۲۹ ده‌لیت : ("یه‌که‌م هه‌نگاو بو له ناو بردنی نه‌ته‌وه‌یه‌که‌ سرپینه‌وه‌ی زمان و فه‌ره‌هه‌نگیه‌تی . ") زمان به‌ نرخ‌ترین سه‌روت و سامانه ، که به‌ها مه‌عنه‌وه‌یه‌کانی جه‌ماوری خه‌لک ده‌پاریزی‌ت . هه‌لب‌ژاردنی مه‌وزوعه‌کان ، پڕمانا و جوان و ، هارمونی ره‌وتی پوداوه‌کان دلگیر و خوینهر راده‌کیشی‌ت . ده‌قی نویسنه‌که ره‌وان و ئاسانه ، ئەمما جار و بار هه‌له‌ی ئیملایی و چاپی ، له گه‌ل خوینهر چاو برکێ ده‌که‌ن . زمانی پۆمانه‌که پاراو ، بێ گری و هه‌مواره و له گه‌نجینه‌ی زمانی قولایی ناوچه‌کانی کوردستان هه‌لیه‌ینجاوه و که‌لکی وه‌رگرتوه و ، شان له زمانی ستانداردی کوردی ده‌دا و فره‌نزیک بوه‌ته‌وه و ساتیر (ته‌نز) ی پڕمانای تی‌دایه . تا خه‌یال بفه‌رمی و برکات ژینگه‌ی کوردستان و گو‌رانی وه‌رزه‌کان ، چۆلگه و چیره‌گه ، ده‌شت و ئارانان ، که‌ژ و چیا ، پووبار و کانیاو ، به‌فرو زۆزانان ، باران و ده‌شته‌کان ، له‌ورگه و می‌رگ ، کیو و کو‌ساران ، جوانی به‌هار و خه‌زانی پایزی به‌ شیوه‌یه‌کی ئەدیبا‌نه‌ دارشته‌وه و باس کراوه . هه‌له‌ی دارشته‌ن و پڕزمانی تی‌دایه که ، به‌هیچ شیوه‌یه‌که له وه‌زنی قورس و نرخ‌ی به‌رزی پۆمانه‌که ، که‌م ناکه‌نه‌وه .

دەورى نوپنەرەكانى كۆمەلگا :

زۆر ماھرانە و ئوستادانە و بە ئىحساسەو دەورى نىگەتېقى توپز ، چىن و توپزالەكانى ناو كۆمەلگا باس دەكات . بە تايبەت دەورى وشكە سوڧى، مەلا، شېخ، ئاغەوات، دەرويشى وشكە بېروا، حىزبى كۆنەپارپز، دەزگای داپلۆسپنەرى دەولەت، پاسگا، ئەمنىە، پوليس، ئەرتەش ، مەزھەب و دىن بە لىھاتووى نىشان دەدات . دەورى پۆزتېقى پېشپەوان ، لە رۆمانەكە داجىگای تايبەتى خۇيان ھەيە و ھەلسوكەوت و ھەلوپستيان شىاوى قەدردانى و حورمەتە .

قارەمان و كاراكتىرەكان :

قارەمانەكان ، كاراكتىرى پاستەقېنە ، خۇش ناو و فېداكارى ناو بزووتنەوھى گەلى كوردن . لەم بوارەدا نووسەر زۆر سەرکەوتتو . بۆ نمونە " **مام برايم** " ھەم لە توپزى خۇش نە ژىنى دىھاتە (پەشايى) و ھەم پېشمەرگەيە و و قسەى جوان و ھەكىمانە بۆ دۆست و دوژمن دەكات . زۆر ئازايانە و لىبپراوانە چارەنووسى بنەمالە و خىزان و مندالى ، بە چارەنووسى نەتەوھەكەى گرى داوہ . خاوەنى ھەلوپستى شوپشگىرپانەيە كاتېك دەلېت : خودايە ئەمە ژانى چ مىللەتېكە ، وا دايم يەك دەكوژىن . كى پېمان دەكات ؟ چ مىللەتېكىن بە دەستى خۇمان ، خۇمان زىندە بە چال دەكەين ! قارەمانىكى تر خانمىكى پېر و بە سالآچوہ كە " **ھەبىبەى** " ناوہ و بە دەم پۆزگارەوہ ئەزمون و مەھارتىكى باشى بەدەس ھىناوہ . ھەبىبە بۆ بەشېكى زۆرى بزووتنەوھى پۆزھەلات ناسراو بوو . بە شوپن تەنيا كورپەكەى كە فەرماندەيەكى لايەق و بە جەسارەتى بزووتنەوہ بوو، سەرى خۆى ھەلگرت و ھاتە ناو پېزەكانى پېشمەرگە و تالآوى داگىركەران و پۆزگارى چشت . قارەمانىكى ترى ئەم رۆمانە " **بابى سانس** " خەلكى ئىرلەندى باكورە و دژى سياسەتى كولونىالىزىمى بەرىتانىا ، بۆ ماوہى ۷۲

پۆژ له خواردن مانى گرت و پاشان گيانى دهر چوو . بابى سانس نمونهى خوڤراگرى و مهقاومهت دژى كولونياليزم بوو و، له بوارى مانگرتندا، رچهيهكى بهرزى شكاند . و بژاردهى ناوهكان به گشتى كوردين و بۆ جهماوهرى خهلك گير و گرفت پيش ناهينيت . له و شوينانه پيوست بوه و دهورى دوزمن باس دهكات نووكى قهلهم شارهزايانه ههلسوراوه و ناوهكان هى ميللهتى داگيركهرن . ئارهزووم ئهوه بوو و خوژگه قارهمانى داستانهكه نه كوژرابا .

كاتگورى ژنان !

نووسهر ، برۆاى ساديقانهى به ئازادى ژنان ههيه . دروشم و شيعار نادات و به كردهوه و له نوسراوه ناسك و جوانهكانى رهنگى داوتهوه . له كهنيشكيك به ناوى " خهجي " ئاوا نهقل دهكات : دهزانن ئهم شوڤشه باسى ژنان دهكات . ئهوه نيه كچه شاريهكان هاتونه دهري و، تفهنگيان ههنگرتوه . ئيتر ناتوانن ليمان دهن ، ژن به ژنهمان پي بكهن و بمان دهن به پير و پهككهوته . ژن به ژن ناميني . له سهر لانك كچ له كوران نابى ماره كرپت . كچينه دهزانن خهريكه دهركا دهكريتهوه به پروماندا . يهكيك له هاوپيكاني خهجي پرووى تيدهكات و دهلييت : خهجي ئهوه بۆ ناچى له گهڻ شوڤش كار بكهى ؟ خهجي وهلامى دايهوه و وتى : ناويرم تهنيا له بهر ئهوهش دهلين بۆ شوو چووه . و برىا ئهم دوو ممكهه نه دهبوو ، خو له و كوران هههتر نه بووم . مهلاكان زوتر جنيو بهو ژنانه دهدهن كه دهچنه ريزى شوڤشگيرانهوه . لهه ديالوگانهدا بيري راديكال و نوي و بيري سوننهتى و كلاسيك وهك دوو قهتارى تيز تيبهر پيكداد دهدهن .

عینوانی روداوہکان :

عینوانہکان ، له ئه و پهری شارہزایی و دەسەلاتی نوسیندا ، ھەلبژێردراون و باری مرۆقدۆستانەیان ، سەر له ئاسمان دەکوژی بۆ نمونە : شۆرشی رەش و پرووتەکان ، دوژمن ژینگەیی کوردستانی ئاورتی بەرداوہ ، شەرت بی من دوژمنی خەلک نەکەم ، کورنوش نابەم ، دیلەکان تیا نەچن ، کاروانی سەر عەرزى سوتاو ، ھیچ گلەیمان له دوژمن نیە ، وریای سیخوڤرەکان بن ، کانییە خنکاوہکان ، شەری برا کوژی ، وەمزانی گورگن و ... بە خویندەنەوہی ئەم عینوانانە ، خوینەر راستەو خو دەچیتە ناو کۆلان و شەقامی کارەساتەکان و ئەم پەیوەندیە نەچراوہ و ھەر بەر دەوامە .

ھەلبەستەکان :

بە پێچەوانەیی زۆربەیی رۆمانوسەکان ، نووسەر له کاتی پێویستدا و بۆ ڤاگەیانندی ئیحساس و ھەستی عاتیفی و مرۆقدۆستانەیی خو و ھەل و مەرجی بزووتنەوہ ، چەند پارچە شیعری نوویی ، کہ له گەل کارەساتەکان گونجاون داناوہ . و ئاماژە بە برینە پەترۆ نە بەستراوہکانی گەلی کورد ، تا لیواری تراژیدیای چارەنوسی نادیاری خەلکی کورد ، دەکات . شیعەرەکان رۆمانەکەیان دەولەمەند کردووہ ولە ھەمان کاتدا ڤازاندوہتەوہ .

خەباتی میلی و چینایەتی :

لەم رۆمانەدا ، بی پەردە و ڤوون بیژانە ، باسی خەباتی میلی و چینایەتی دەکریت و یەکیک له خالە بە ھیزەکانی رۆمانەکەییە . دەور و نەقشی ژنان بەر جەستە کراوہ و نرخى گرانبەھای بۆ ، ھەلسوران و فیداکاری ژنان له بزووتنەوہی گەلی کورد داناوہ . و زۆر بە توخی بە گژ دیاردەیی "پیاو سالاری" دا چوہ و ئەم دواکەوتوییەیی وەک ئاستەنگ و کۆسپی سەر ڤیگای خەباتی ژنان ناو زەد کردووہ . له کاتی ئیمزای

شوراكانى شار و ديھات باس له خهباتى شار كراوه وئيشاره به نامهى نهينى چهند شار دهكات . خوښ باورپى و دهورى چهپى توند ئازو، لووت بهرز و ترسنوكهكانى ناو بزووتنهوهى گهلى كورد ئاوا باس دهكات . -
ئهمانه له ولات و ناو ميللهتى خوڻيان كهس جوابى نه دابونهوه . ههرچى گوتبوڻيان فيكهيان لى كردبوون و پيڻيان پيگهنيبوون ، كه چى له كوردستان رههبرن ! يان وهك تاريقى عهتر فروش دهچن له ئوروپا دادهنيشن و مندالى كورد به كوشت دهدهن ، مهگر ئهوانه هاوريين ؟؟

ئاميرى ميشك شوردهوه ودهورى تينهگهيشتوهكان :

بيگومان نه زانى و سهركوت ، ههميشه جهماهر گوج ، سست و بى دهسهلات دهكات . نووسهر به پيى زانياريهكانى له بارو دوخى كوومهلگا ، به باشى دهورى مروقه ليئهزان و تينهگهيشتوكان نيشان دهكات . له كولكه مهلاوه بگره تا دهگاته فهلان رهنجبهرى فريو دراو و تا فهلانه كاروانچى بى ئاگا له چهوساندنهوه ، ههمووى وهك زهنجيرهيهك له شارومهندانى ديھاتى كوردهوارى داوته بهر توژينهوه و ليكولينهوه . و بير و ئهنديشهى زورناژنى پشتماله و پيشماله و ههلويسى چاك و خراپيان باس دهكات . جهماورى بهر بلاوى پاسدارى كليل له مل ، كه ميشكيان شوردهراوتهوه ، بو ئيفليج كردنى بزووتنهوهى كورد وهك گورگى هار له پانتاي كوردستان بى وچان دهكوژن و كاويل دهكهن .

ريز له شورشهكانى كورد و جيهان :

راپهرينى سالى ۱۳۴۷ ى وهبىر هيناوتهوه ويهكيك له خاله پوزيتيفهكانى رومانهكويه و ريزى لى گيراوه . به وردى و دلسوزانه كارهساتى دلتهزىنى كوشتنى ريزدار : كاك سمايل شهريف زاده و هاوري

کانی ، به دهستی ساواک و شوفاق و هه‌ل‌خه‌له‌تاوانی کورد باس دهکات .
باسی خه‌باتی خه‌لکی قیه‌تنام ، که قاره‌مانانه هه‌وه‌ل که‌پرت فه‌رانسا و
پاشان ئامریکایان شکست دا و ،خویان پزگار کرد له به‌ستینی میژووییدا
مه‌ترح دهکات . سه‌بارت به ویه‌تکۆنگ (پيشمه‌رگه‌ی قیه‌تنام) که له
ماسمیدیای رۆژئاوا وهک تالانکه‌ر ، جه‌رده و پزگار ناو ده‌بران و ، به خیرایی
ستاتوس و ئیعتباری جیهانیان به دهست هینا باس ده‌کاو نرخی بو داناون

ئیراده و بریاری خه‌لک :

ئهم باسه زۆر چه‌کیمانه و هونه‌رمه‌ندانه نیشان دراوه و کاتیک شه‌ری
کۆمه‌له و دیموکرات به میلیون شارۆمه‌ندی کورد دلسارد و نائومی‌د دهکات،
نووسینی نامه بو شه‌ر خوازه‌کانی کۆمه‌له و دیموکرات به‌رجه‌سته کراوه .
و لی‌ره‌دا، نووسه‌ر دیواری پیروۆز و گه‌نده‌لی " حیزبی " ده‌داته به‌ر شالاو
و هیرشی قه‌له‌م و به نووکی خامه دیواره‌که‌ی هه‌ل‌ده‌ته‌کینیت و
ده‌پروخینیت . ئاره‌زوه‌کانی جه‌ماوهر له‌م دیرانه‌ی خواره‌وه‌دا خویان هیما
ده‌که‌ن : -- بالنده‌کان ، چه‌یوان،چیا ، ده‌شت ، دارستان و ئینسان ئه‌وه‌ی
ناوی کوردی له سه‌ر بوایه‌ت ، هیچ فه‌رقیان نه‌بوو هه‌موو وهک یه‌ک
داده‌پلۆسران . -- ئهم ده‌وله‌ته به پاسداره ئینسان کوزه‌کانی خوی پازی
نیه . مندالی عه‌ره‌به شیعه‌کانی ئیراق و فه‌له‌ستینیان هیناوه بو سه‌رکوتی
خه‌لکی کورد .

- زۆری سه‌رکرده‌کانمان هه‌ر وهک ئهم مارانه‌ش ژه‌هراوین و دژی
به‌رژه‌وندی کوردن .

تورەبی جەماوەر لە شەری خۆکوژی !

چەند دێرێک سەبارەت بە شەری خۆکوژی کە، بێگومان ئاوینەیی
بەلانیویی، نائومیدی و پەڕیشانی خەلکە لێرەدا نوسراوەتەووە .

- شۆرشیگێرانی رۆژەلەت ، لە ئاوییەکاوەکانی کوردستانی باشور
جیگێر بوون و لە گەل یەکتێریش شەر دەکەن . - نوینەرانی شار و
ئاوییەکان یەک ببینن و ئەم نامەییە ئیمزای هەموویانی لە سەر بێت .
چونکە ئەم نامەییە "غوروری میللەتی" لە خۆیدا کۆ کردووەتەووە . دەبێت
بە زوویی بگاتە دەست شەرخوازەکان . - لە نیوان خۆیاندا شەر پەیدا بوو
، ئەووە جەرگی ئیمەیی بریووە ، چش لە دەولەت ! - جارێک ئیووە بوو خۆتان
هیچ نین یەک دەکوژن . ئەیی بەیانی لە سەر دەسەلەت چۆن بەیەکەووە
هەلەکەن ؟ - خەلک دەزانیت شەرطان لە سەر خۆپەرەستی و دەسەلەتە . -
دەولەت ئەم شەرەیی پێی خۆشە و بەکەییی خۆی ئاویی و شارەکانی
کوردستان بە تۆپ و بۆمب دەسوتینیت و کوردەکانیش لە ناو خۆیاندا
شەریانە ! - پیاو نازانی چی بکات بە دەست ئەم حیزبانەووە . - دیموکرات
، کۆمەلە ، یەکییتی ، پارتی ، موجاهید ، چریک و شیوعی پارەیی گومریکیان
دەوئ . و لە سەر پارەکە یەک دەکوژن . - ئەگەر ئەو چریکە گلاوانە ، کە
خۆیان تەسلیم کردووە ، دەبینی چیمان لە سەر دەلین ؟

* بەستینی باسەکان :

فەزا و بەستینی باسەکان بە زۆری هەر دیهاتی کوردەواریە و ، لە
گوندەکان روو دەدات و ، باسی شار و بزوتنەووی ناو شار توخ نیە . دەبوا
پانتایی زۆر بەر بلاوی بوو چەسپاندنی راسپاردەکان لە بەر چاو گرتبا ،
و باشتەر وا بوو نووسەر خۆی لە ناوچە بەر تەسک و لوکالیەکان

پاراستبا و ، له کارهساته تال و شیرینهکان ، که له شارهکان پرووی دهدا، دووری نه کردبا وخوی نه پاراستبا . خهباتی بی وینهی شارهکانی کوردستان ، که خهباتی مهدهنی و شارستانی بوو، له پهراویزه و جیگی خالییه وتا رادهیهک باس کراوه . رهنگه بو چه سپاندنی شیوهی ژیانی هندی دیهات و باسهکه ، واهه لښگری بهلام دهور و نهقشی دیاریکهری شارهکان له پهراویز خراوه وله بیر چوه . باسی خهباتی نهینی و ئاشکرا و پیشکتهوتوی شارهکان له ئاستی بهرزدانییه و یا بزر و گومه . دس پیکردنی باسه کان و سهر تیتیری باسهکان دهبوا به خهتی گهوره تر نوسرابا وئمه ، سهلیقه و زهوقی خوینهر راده کیشیت . وله ههمان کاتدا ، رومانهکه به شیوهیهکی رازاوه و جوان دابهش و ، بهشهکان و کاپیتالهکان شوینی دیاری خویمان دهبوو .

** نیشانهکانی زمانی کوردی :

خالبهندی و ههلهی رینوسی تیدایه . نیشانهکانی سهرسورمان ، پرسیار، دووخال، کاما ، ویرگول و نوقته جار و بار له جیگی خویمان دانهنراون . بو نمونه نیشانهی پرسیار (؟) بی ئامانج له زور شویندا دانراوه که بیگومان پیویست نهبوون . وادیاره ههله چن وههله بژیر، بهر پرسانه کاری خووی به چاکی نه کردوو . ئهگهر له ناو فسهلهکانی رومانهکه چهند پهرده عهکس ، دانرابا ، باشتر بوو . چونکوو پهیامی " وینهیهک " ی بزووتنهوهی گهلی کورد ، له ههزار وشه دلگیر تره . کتیبهکه بی ناسنامهیه و هیچ شتیک دیاری نه کراوه . بو نمونه کی ئامادهی کردوو؟ تهرح و دیزاینی روی جهلد و پشتی جهلد کی کردوویهتی؟ له کام ولات و شار و له چ سالیکی چاپ کراوه ؟ چاپی ژماره چهنده؟ تیرازی چهند دانه بووه؟ ژماره سپاردن (شابهک) ههر دیار نیه ؟ کام چاپخانه ئهرکی چاپی

له ئەستو گرتوه؟ دەبوا ئادرهسى نووسەر، ئى مهيل و ژمارهى تلهفونى
نوسرابا .

دوا وتهم :

له لاپههكانى ئەم رۆمانهدا ، نووسەر : " كاك ئەحمهد بههرامى " تا
ئاستىكى بهر فراوان ، بانگهواز بو بىرى موديرن و پيشكهوتوو ،
ئازادىخوازى، عهدالتخوازى، مروفدوستى، ئاشتى و مافپهرورى دهكات .
و ريز له بىر جياوازهكان دهگرىت . رۆمانهكه له پيقازهى ماريپچانهى
خويدا ، بهرهو پيش ههنگاوى قورس وقايمى ناوه . و بىرى ريز گرتن له
تاكى مروف نهرمه ساو و تيز كراوه . به دئنيابهوه دهئيم : " ديدارى
بهربهيان " ريبازىكى نوئ و رۆمانىكى رئاليستيه .

بيستى ئوكتوبرى ٢٠١٥